

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«Формування основ економічної культури дошкільників
засобами дидактичних ігор»**

Виконала: студентка 2 курсу,
ДО1-М21 групи,
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Васюта Ольга Ярославівна

Керівник:

Газіна І.О., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методик
дошкільної освіти

Рецензент:

Моцик Р.В., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри інформатики

Зміст

Вступ.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	8
1.1. Теоретичні підходи до проблеми економічного виховання дітей дошкільного віку.....	8
1.2. Формування моральних уявлень дошкільників у процесі економічного виховання.....	17
1.3. Трудове виховання у системі економічної освіти дошкільників.....	20
1.4. Засоби формування економічної культури дітей дошкільного віку.....	22
1.5. Ігрова діяльність як засіб формування економічної культури дітей старшого дошкільного віку.....	30
Висновки до розділу 1.....	34
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	36
2.1. Дослідження рівнів сформованості елементарних економічних знань та економічної культури дітей дошкільного віку.....	36
2.2. Модель формування економічної культури старших дошкільників в ігровій діяльності.....	53
2.3. Результативність експериментальної роботи щодо формування у старших дошкільників економічної культури та елементарних економічних знань в ігровій діяльності. Контрольний експеримент....	68
Висновки до розділу 2.....	74
Висновки.....	79
Список використаних джерел.....	84

ВСТУП

Актуальність проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства процес економічної соціалізації дошкільників визначається як одна із вагомих й найменш науково та методично розроблених проблем в галузі дошкільної освіти.

Водночас, у суспільстві спостерігаються стрімкі зміни у різних сферах, зокрема, економіки країни. В умовах нового механізму господарювання людина має самоідентифікуватися та самоактуалізуватися. Це ставить її перед необхідністю мати економічне мислення, ділові якості, здатність до підприємництва. Вимоги суспільства зробили проблему економічного виховання актуальною й стосовно дошкільного віку, оскільки дитина змалку зустрічається з такими економічними категоріями, як праця, речі, вартість, гроші. Перебудова соціально-економічного життя, спроби початку ринкової економіки зажадали економічних знань, відповідної економічної культури.

На необхідність розв'язання питань економічної освіти і виховання спрямовують нас відповідні державні документи (Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Концепція виховання дітей та молоді в національній системі освіти, Концептуальні засади гуманітарної освіти в Україні), а також Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. Вони орієнтують громадську думку й професійну діяльність педагогів на усвідомлення цілей та завдань економічного виховання дітей як вихідної ланки підготовки до повноцінного життя в умовах ринкової економіки.

Процес економічного виховання молодого покоління в різних аспектах досліджували філософи, економісти, соціологи, психологи, педагоги (А. Аменд, Л. Епштейн, М. Клепач, О. Козлова, Л. Пономарьов, В. Попов, І. Прокопенко, І. Сасова, М. Стельмашук, В. Чічканов). Зокрема, досліджувались загально психологічні закономірності входження особистості в соціальне життя (Л. Артемова, І. Бех, Л. Виготський, О. Кононко, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн); ступінь виховного впливу праці (Г. Беленька, З. Зайченко, Г. Могилевська); зміст і методи економічного виховання дітей (А.

Аменд, І. Барило, Л. Горкіна, Н. Грама, Г. Григоренко, М. Єрмоленко, Р. Жадан, В. Попов, І. Прокопенко, І. Сасова, В. Чічканов).

У зв'язку з реформаційними процесами в освіті та усвідомленням ученими значущості проблеми економічної грамотності для підростаючої особистості в теорії й практиці педагогіки активність наукового пошуку дещо підвищилася. Здебільшого, наукові дослідження останніх десятиліть присвячено таким проблемам: формуванню бережливості в аспекті екологічного виховання (Л. Нульман, Л. Островська, О. Парамонов); розробленню найоптимальніших форм і методів навчання дошкільників (Т. Антонова, П. Апанасов, Л. Артемова, Н. Білова, О. Білоус, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Грама, Г. Григоренко, О. Карпова, О. Янківська).

Особливий інтерес для нашого дослідження представляє наукова робота Н. Грами, присвячена проблемі підготовки педагогів дошкільного закладу до економічного виховання дітей, формуванню в дошкільників основ економічної грамотності, у тому числі – за використання різних засобів.

Дієвим засобом формування елементарних економічних знань у дітей старшого дошкільного віку є ігрова діяльність. Історико-педагогічний аналіз показує, що ігри використовувалися з метою навчання дітей з глибокої давнини. У сучасну дошкільну педагогічну науку великий внесок з питань розвитку гри та навчання зробила О. Усова, яка підкреслила, що дидактичні завдання гри допомагають дитині оперувати вкладеними в неї знаннями. Дитина вчиться граючи.

Видатні вчені-психологи Л. Виготський, Б. Ананьєв, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн, О. Запорожець заклали основи теорії розвитку дитини: розкрили роль ігрової діяльності, визначили можливості і значення гри, навчання, праці у формуванні особистості дитини-дошкільника в навчально-виховному процесі, обумовили особливості становлення в дошкільному віці різних видів діяльності та інтелекту.

Незважаючи на певну теоретичну і методичну розробленість означених питань, один з найвагоміших аспектів проблеми формування в дошкільників

першооснов економічної культури, пов'язаний з набуттям елементарних економічних уявлень і знань задля її забезпечення, залишається малодослідженим. На нашу думку, найбільш природні умови для цього створює ігрова діяльність. Відтак, існує нагальна потреба в сучасному науковому осмисленні означеної проблеми, що зумовило вибір теми дослідження «Формування основ економічної культури дошкільників засобами дидактичних ігор».

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати й експериментально дослідити організаційно-педагогічні умови та педагогічну модель формування основ економічної культури дітей дошкільного віку засобами ігрової діяльності.

Завдання дослідження:

1. Обґрунтувати теоретичні основи економічного виховання дітей старшого дошкільного віку.
2. Схарактеризувати ігрову діяльність як засіб формування у дітей старшого дошкільного віку елементарних економічних знань.
3. Визначити педагогічні умови економічного виховання дітей старшого дошкільного віку;
4. Розробити критерії, показники та визначити рівні сформованості елементарних економічних знань у дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності.
5. Виявити чинники впливу на формування у дітей старшого дошкільного віку елементарних економічних знань засобами ігрової діяльності.
6. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність організаційно-педагогічних умов та педагогічної моделі формування елементарних економічних знань дітей старшого дошкільного віку та проаналізувати отримані результати.

Об'єкт дослідження: економічне виховання дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: організаційно-педагогічні умови та педагогічна модель формування основ економічної культури дітей дошкільного віку засобами ігрової діяльності.

Методи дослідження:

- теоретичні: вивчення психолого-педагогічної літератури, систематизація, аналіз, синтез, узагальнення даних, класифікація, історико-педагогічний аналіз.
- емпіричні: індивідуальна бесіда з дітьми, інтерв'ю з дітьми, словниковий тест (за методиками А. Сазонової), розповідь за малюнками економічного змісту, бесіда за запитаннями; педагогічне спостереження за ігровою діяльністю старших дошкільників щодо визначення їхніх умінь елементарної економічної діяльності й поведінки (в сюжетно-рольових іграх); анкетування батьків і педагогів; опитування дітей, аналіз розв'язання дітьми ігрових завдань економічного характеру (робота з картками за методикою А. Сазонової), аналіз перспективних планів вихователів старшої групи ЗДО, педагогічний експеримент.
- методи математичної статистики та графічної обробки результатів.

Теоретичне значення роботи визначається тим, що:

- теоретично обґрунтовано проблему економічного виховання дітей старшого дошкільного віку;
- розкрито роль ігрової діяльності з формування у старших дошкільників елементарної економіки засобами ігрової діяльності;
- обґрунтовано структурні компоненти, критерії, показники та рівні сформованості економічної вихованості дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності;
- вивчено та узагальнено організаційно-педагогічні умови формування елементарних економічних знань у старших дошкільників засобами гри;

- обґрунтовано теоретично та перевірено в процесі дослідно-експериментальної роботи педагогічну модель формування у дітей старшого дошкільного віку елементарних економічних знань засобами ігрової діяльності.

Практичне значення роботи полягає в доборі діагностичних методик вивчення педагогічних умов формування в старших дошкільників елементарних економічних знань в ігровій діяльності та в розробці авторської програми «Подорож Країною Економіки», матеріали якої може використовувати педагогічний персонал ЗДО в роботі з економічного виховання дітей старшого дошкільного віку.

База дослідження: ЗДО №9 «Золотий півник» Новояворівської міської ради Львівської області. У проведенні дослідження взяло участь 32 вихованці 5-6 років, яких ми розподілили по 16 дітей (експериментальна група (ЕГ) та контрольна група (КГ)). Також нами були задіяні 12 вихователів ЗДО та 54 дорослих (батьки дітей старшої групи).

Структура роботи: магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, восьми підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 91 сторінка, з них – 83 сторінки основного тексту. Список використаних джерел містить 68 позицій.

ВИСНОВКИ

Внаслідок проведеного теоретичного дослідження ми прийшли до таких висновків.

За першим завданням нами обґрунтовано теоретичні основи проблеми економічного виховання дітей дошкільного віку. З'ясовано, що даний напрям роботи в дошкільній педагогіці останні десятиліття визначився як один із найбільш актуальних. Реалії суспільного та економічного життя актуалізують необхідність найбільш раннього включення дитини до основних питань економіки, спочатку – в умовах перебування малюка у родині.

Економічне виховання розглядається вченими як процес двосторонньої економічної взаємодії, за якого дитина набуває необхідного, домірного до її віку обсягу інформації, визначену надалі у вигляді відповідних елементарних економічних уявлень, сформованого економічного досвіду, який обов'язково включає й відповідний досвід. Економічне виховання дитини слід починати з раннього віку, залучаючи її до елементарних господарських справ. Економічне виховання дітей сприяє розвитку таких рис: бережливість; економність; наполегливість; компетентність; заощадливість. З'ясовано, що основними засобами економічного виховання дошкільників є праця, художня література, фольклор, різні види мистецтва, спілкування з дорослими, ігрова діяльність. У програмах дошкільної освіти звертається належна увага питанням добору засобів економічного виховання.

У межах розкриття даного завдання нами проаналізовано сутність основних понять дослідження, а саме: економічне виховання, економічна соціалізація, економічна освіта, економічний досвід. Зазначені вище поняття тісно пов'язані між собою і становлять логічний ряд.

За другим завданням нами схарактеризовано ігрову діяльність як засіб економічного виховання дітей старшого дошкільного віку. Через гру дитина пізнає навколишній світ, розглядає складні суспільні процеси, явища, засвоює елементарні економічні поняття, намагається їх осмислити та

застосувати в повсякденному житті. Ігрова діяльність надає дитині можливість не лише отримати нові знання, але й використати вже сформовані знання в процесі власної діяльності. Важливою умовою формування первинного економічного досвіду дитини є застосування ігор економічної спрямованості. У практиці закладу дошкільної освіти у контексті економічного виховання дітей використовуються різні види ігрової діяльності: сюжетно-рольові, театралізовані, дидактичні та рухливі ігри. Особливим потенціалом визначаються ігри-стратегії економічного спрямування, оскільки у них закладено логіку пошукової або проектної технології.

За третім завданням з метою проведення експериментального дослідження у закладі дошкільної освіти щодо з'ясування реального стану роботи з дітьми 5-6 років з економічного виховання, нами було виявлено критерії та їхні якісні характеристики – показники економічної вихованості в ігровій діяльності: когнітивний критерій з показниками: наявність елементарних уявлень та понять з економічної сфери життя; мотиваційноціннісний з показниками: наявність інтересу до економічної сфери життя, бажання пізнати більше в елементарній економіці. Операційний критерій, включав показники: адекватність поведінки в життєвій та ігровій ситуаціях, пов'язаних з економічними стосунками, уміння здійснювати елементарні економічні дії в межах першочергових потреб сім'ї та в ігрових умовах.

На основі категоріально-понятійного апарату та здійсненої експериментальної роботи після проведення констатувального експерименту було схарактеризовано три рівні сформованості основ елементарної економіки в старших дошкільників: достатній, задовільний та низький.

За четвертим завданням за результатами обробки отриманих даних експериментальної роботи на констатувальному етапі дослідження, ми виявили чинники впливу на формування у дітей старшого дошкільного віку елементарних економічних знань засобами ігрової діяльності. Серед них –

недотримання педагогами, які працюють у старшій групі, методики роботи з економічного виховання. Це стосується домінування занять інтегрованого типу з переважанням мовленнєвої або економічно-ігрової складової. Методи, які добирають педагоги, більшою мірою спрямовані на репродуктивне відтворення дітьми інформації стосовно елементарної економіки. Вихователі не сповна використовують потенціал різних видів ігор, особливо це стосується ігор-стратегій, які практично невідомі до проведення вихователям. Сюжетно-рольові ігри вузько спрямовані, не мають логічного ігрового та змістового розгортання. Переважають традиційні ігри «У сім'ю» та «У магазин». Ігрове середовище не наповнене належною, цікавою для дітей атрибутикою. Дидактичні ігри економічного спрямування вихователі проводять переважно у години самосійної ігрової діяльності дітей, для чого добирають переважно настільно-друковані ігри (картки).

Також недостатньо ефективною визначається співпраця закладу освіти із родинами дітей стосовно економічного виховання майбутніх школярів. Обмеженість спільних форм роботи, практична відстороненість батьків щодо участі у них, не надають ефективності та ґрунтовності організації роботи з закладання у дітей 5-6 років економічного досвіду.

За п'ятим завданням нами теоретично обґрунтована та апробована експериментальна система роботи з формування у дітей старшого дошкільного віку елементарних економічних знань в ігровій діяльності, що охоплювала: критерії, основні етапи формування елементарних економічних знань старших дошкільників у грі, форми та методи виховної роботи на кожному з них, а також виявлені нами теоретично організаційно-педагогічні умови формування у дітей старшого дошкільного віку елементарних економічних знань в ігровій діяльності. Перший етап був спрямований на накопичення та систематизацію знань дошкільників про економічну сферу життєдіяльності. Другий етап передбачав забезпечення усвідомлення дітьми кола понять та елементарних уявлень з економічної сфери життя та стимулювання дошкільників до особистісного визначення з проблеми

економії родинних коштів. Третій етап був спрямований на формування активної поведінки дітей у різних соціально-економічних ситуаціях.

Отримані дослідницько-експериментальні дані засвідчують правомірність висунутої нами гіпотези та підтверджують ефективність розробленої системи формування у старших дошкільників елементарних економічних знань в ігровій діяльності.

Зіставлення результатів зрізів констатувального та формувального етапів нашого експериментального дослідження дозволили дійти висновку про ефективність роботи з формування у старших дошкільників елементарних економічних знань в ігровій діяльності. Чисельність дітей з її достатнім рівнем зросла з 8% в ЕГ (на констатувальному етапі) до 22% по запровадженню програми. Задовільний рівень посіло 42% дітей, залучених до ЕГ проти 32% показників їхніх відповідей на констатувальному етапі експерименту. Наприкінці дослідження на низькому рівні залишилось 36% дітей, яких констатувальний експеримент виявив 60%.

У контрольній групі не відбулося відчутних якісних та кількісних змін у рівнях формування елементарних економічних знань: достатній рівень становив 15% (до експерименту – 10%), задовільний – 40% (до експерименту – 35%), низький – 45% (до експерименту – 55%).

Отримані результати формувального експерименту підтверджують висунуту нами наукову гіпотезу та свідчать про доцільність і позитивний вплив запропонованої нами експериментальної системи роботи щодо ефективності її впливу на рівень сформованості у дітей старшого дошкільного віку елементарних економічних знань в ігровій діяльності.

Проведене нами на теоретичному та емпіричному рівні дослідження з проблеми формування у старших дошкільників елементарних економічних знань в ігровій діяльності не вичерпує глибини обраної проблеми. Подальші наукові пошуки будуть пов'язані з підвищенням ефективності співпраці ЗДО з родинами вихованців з формування у дітей старшого дошкільного віку елементарних економічних знань в ігровій діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атрощенко Т. О. Формування первинного економічного досвіду старших дошкільників засобами мовленнєво-ігрової діяльності // Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія». Харків, 2015. Вип. № 47. С. 3-11.
2. Базовий компонент дошкільної освіти / Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. Київ : Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2012. 26 с.
3. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі. Підручник для ВНЗ. Київ : Академвидав, 2008. 408 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Г. Бусел. Київ : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2003. 1140 с.
5. Венгер Л. А. Психологические особенности шестилетних детей. Москва : Просвещение, 1985. 131 с.
6. Взаємодія ДНЗ та сім'ї / уклад. О. А. Рудік, І. М. Молодушкіна. Харків : Вид. група «Основа», 2013. 222 с.
7. Волкова Н. В. Педагогіка : Посібник для студ. вищ. навч. закл. Київ : Академія, 2002. 576 с.
8. Галахова А. В. Економічне виховання дітей дошкільного віку. Київ : Наука, 1993. 128 с.
9. Галкина Л. Н. Экономическое образование детей дошкольного возраста: учебно-методическое пособие. Челябинск : Изд-во Челяб. гос. пед. ун-та, 2015. 89 с .
10. Грама Н. Г. Започаткування основ економічного виховання дітей дошкільного віку // Наша школа. 2003. №2. С. 58-62.

11. Грама Н. Г. Сенсорний розвиток дітей раннього віку: теорія і практика: монографія. Одеса, 2018. 239 с.
12. Григоренко Г., Жадан Р. Виховуємо бережливість // Дошкільне виховання. 2009. №12. С. 8-11.
13. Григоренко Г., Жадан Р. Малятам про економіку // Дошкільне виховання. 2001. № 10. С. 22-24.
14. Григоренко Г., Жадан Р. В. О. Сухомлинський про виховання ощадливого ставлення до світу цінностей в дітей дошкільного віку // Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки. Вип. 1. 47 (114). С. 115-118.
15. Державний Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція). URL: <http://osvita.kr-admin.gov.ua>
16. Дитина. Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В. О. Огневюк. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.
17. Економіка у грі : методичний посібник / укл. : І. В. Сverdлова, В. В. Мавріна, Т. А. Ковальова, М. М. Заїкіна та ін. Костянтинівський міський методичний кабінет, 2010. 61 с.
18. Жадан Р., Григоренко Г. Виховуємо раціонального споживача // Дошкільне виховання. 2012. № 1. С. 16-19.
19. Жадан Р., Григоренко Г. Економічна освіта дітей старшого дошкільного віку (перспективно-календарне планування занять з економіки). Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2006. 116 с.
20. Жадан Р., Григоренко Г. Щоб навчати треба знати : методичні рекомендації з формування основ споживчої культури // Дошкільне виховання. 2013. № 8. С. 26-31.
21. Зуєва С., Шкуренко В. Дієво-практична гра «Гроші з неба не падають» // Початкова школа. 2012. №6. С. 20-22.
22. Іванова А. В. Економічне виховання дошкільників. Київ : Світ, 2008. 180 с.

23. Іванова А. В. Економічний досвід – старшим дошкільнятам // Дошкільнє виховання. 2006. № 7. С. 22-25.
24. Іванчук С. А. Форми взаємодії дошкільного закладу і сім'ї з економічного виховання дітей дошкільного віку // Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки. 2015. Вип. 1. (48), лютий. С. 121-126.
25. Іванчук С. А. Сучасний стан роботи з виховання основ культури споживання у дітей старшого дошкільного віку у практиці роботи ДНЗ (на матеріалі аналізу планів навчально-виховної роботи) // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2016. № 1. С. 77-79.
26. Клавдієва Е., Гармаш І., Зюкіна Г. Коректурні таблиці як засіб економічного виховання дошкільників // Вихователь-методист дошкіль. закл. 2014. № 10. С. 32-38.
27. Клавдієва Е. А., Михайличенко Т. П., Сазонова А. В. Формування первинного економічного досвіду старших дошкільників. Донецьк, 2008. 200 с.
28. Кларіна Л. М. Економіка та екологія для малюків. Київ : Віта-прес, 1994. 239 с.
29. Кларіна Л. М. Економіка и екологія для малюків // Обруч, 1997. №4. С. 5-8.
30. Коменский Я. А. Материнская школа // Избранные педагогические сочинения. Москва : Педагогика, 1982. Т. I. С. 210-212.
31. Концепція дошкільного виховання в Україні. Київ : Освіта, 1997. 16 с.
32. Корнеєва Н. Перші кроки в економіку // Палітра педагога. 2003. № 1. С. 8-13.
33. Курінний Я. Характеристика соціально-педагогічних умов економічної соціалізації дітей 5 – 7 років в умовах ДНЗ // Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка». Випуск 2/34 (2016). С. 123- 132.

34. Кушнір В. М. Психолого-педагогічні особливості взаємодії сім'ї та днз у формуванні економічної культури старших дошкільників // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / гол. ред. : Мартинюк М. Т. Умань : ПП Жовтий, 2010. Ч. 4. С. 135-141.
35. Лохвицька Л. В. Формування пізнання інтересів дітей старшого дошкільного віку в навчально-ігровому середовищі : Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. : спец. : 13.00.08 «Дошкільна педагогіка». Київ, 2000. 23 с.
36. Макаренко А. С. Воспитание в семье и школе // Пед. соч. в 8 т. Москва : Педагогика, 1984. Т.4. 309 с.
37. Маркіна Н. Погляди видатних педагогів на економічне виховання дітей дошкільного віку // Вісник студентського наукового товариства: збірник наук. праць студентів, магістрантів, аспірантів / за ред. О.В. Мельничука. Вип. 18. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. С. 269- 271.
38. Матвієнко С. І., Іванова А. М. «Економічна соціалізація дітей старшого дошкільного віку: до постановки проблеми» // Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. 15 березня 2019 року, м. Кременчук. Кременчук : Методичний кабінет, 2019. С. 144.
39. Матвієнко С. І. Методика формування у дошкільників соціальної компетентності : навч. посібник. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2012. 106 с.
40. Михайліченко Т., Зюкіна Г., Гармаш І. Рання профорієнтація дошкільників засобами економічного виховання // Вихователь методист дошкіль. закл. 2014. № 3. С. 40-47.
41. Москаленко В. В. Економічна соціалізація особистості // Практ. психологія та соц. робота. 2005. № 8. С. 1-10.
42. Нікуліна О. Д. Формування економічного досвіду дітей у дитсадку // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 5 (264), Ч. I, 2013. С. 110-116.

43. Основи психології: Підручник / За заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. 2-ге вид. Київ : Либідь, 1996. 632 с.
44. Островская П. Ф. Педагогические ситуации в семейном воспитании дошкольников. Москва : Просвещение, 1990. 156 с.
45. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2008. 456 с.
46. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О.І. Білан; за заг ред. О.В. Низьковської. Тернопіль : «Мандрівець», 2016. 256 с.
47. Русова С. Вибрані педагогічні твори: У 2 кн. Київ : Либідь, 1997. Кн. 1. 272 с.
48. Сазонова А. Економічне виховання дітей старшого дошкільного віку // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2009. № 4. С. 49-60.
49. Сазонова, А. В. Формування первинного економічного досвіду старших дошкільників в ігровій діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Одеса, 2007. 20 с.
50. Сазонова А. В. Художнє слово як засіб економічного виховання дошкільників // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство: Міжвуз. зб. наук. ст. 2009. Вип. XXI. С. 115-122.
51. Свердлова І. Формування економічної досвідченості дошкільників засобами гри // Вихователь-методист дошкільн. закл. 2013. № 1. С. 54-64.
52. Словник психолого-педагогічних термінів і понять. Тернопіль : ТОКІППО, 2001. 179 с.
53. Сулімова С., Сокиринська Н. Соціально-фінансова освіта: успішний досвід // Дошкільне виховання. 2016. № 4. С. 9-11.
54. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. В 5-ти томах. Київ : Рад. школа, 1976. Т. 1. 314 с.

55. Сучасне заняття в дошкільному закладі : навч.-метод. посіб. / за ред. Н. В. Гавриш ; авт. кол. : Н. В. Гавриш, О. О. Ліннік, Н. В. Губанова. Луганськ : Альма-матер, 2007. 496 с.
56. Українське дошкілля. Програма розвитку дітей дошкільного віку / О. І. Білан та ін. Тернопіль : Мандрівець, 2013. 264 с.
57. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори : В 2-х томах / Ред. кол.: В. М. Столетов (голова) та ін. Київ : Радянська школа, 1983. Т. 1. 488 с.
58. Черешнюк О., Артуоз О. Соціальна і фінансова освіта: починаємо вже в дошкільному закладі // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2016. № 3. С. 4-7.
59. Фесюкова Л. Соціально-економічне виховання дошкільнят. Харків : Веста : Вид-во. «Ранок», 2008. 104 с.
60. Філософія економіки : навч. посібн. для ВНЗ / Відп. ред. С. В. Саняков. Київ : Альтерпрес, 2002. 384 с.
61. Формування первинного економічного досвіду старших дошкільників: Навчально-методичний посібник / Е. А. Кладієва, Т. П. Михайліченко, А. В. Сазонова; Наук. ред. А. В. Сазонова; За заг. ред. А. В. Сазонової. Донецьк, 2008. 200 с.
62. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки : навч. посіб./ Від упорядників, вступні нариси та упор. З. Н. Борисової, В. У. Кузьменко; За заг. ред. З. Н. Борисової. Київ : Вища школа, 2004. 511 с.
63. Шатова А. Д. Чи потрібне і навіщо дошкільнику економічне виховання // Дошкільне виховання. 2005. № 8. С. 46-49.
64. Шатова А. Д. Экономическое воспитание дошкольников. Москва : Просвещение, 2005. 256 с.
65. Шитманюк В. В. Економічне виховання дошкільників: Система роботи з економічного виховання зі старшими дошкільнятами // Дошкільний навчальний заклад. 2007. № 5. С. 2-20.
66. Эльконин Д. Б. Избранные психологические труды. Москва : Педагогика, 1989. 560 с.

67. Эльконин Д. Б. Психология игры. 2-е изд. Москва : ВЛАДОС, 1999. 360 с.
68. Ярига І. І. Інноваційні аспекти економічної освіти дошкільнят // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 22 (257), Ч. IV, 2012. С. 99-105.